

Ο Μέγας Αθανάσιος και το ήθος της Α' Οικουμενικής Συνόδου

/ [Ορθόδοξες Προβολές](#)

«Ῥευμάτων τῶν λογικῶν, χυθέντων διὰ χειλέων σου, ἐξ ἀενάου πηγῆς, τῆς χάριτος Ὅσιε, γλυκύτερα μέλιτος, ὡς ἐκ κρήνης ῥεῖθρα, οἱ πιστοὶ ἀπαρυόμεθα» (Κανόνας Αγίου Αθανασίου, Ωδὴ ΣΤ'). Με αυτά τα λόγια ο υμνωδὸς περιγράφει την δεινότητα του εμπνευσμένου λόγου που εἶχε ο Ἅγιος Αθανάσιος, την ποιητικότητα και την δύναμη που αυτά ἔδιναν στους πιστούς.

- του Δημητρίου Χ. Παπαδόπουλου

Η εορτὴ του Αγίου Αθανασίου του Μεγάλου ἔχει φέτος μια ιδιαίτερη σημασία, καθώς συμπληρώνονται 1.700 ἔτη ἀπὸ την Α' Οικουμενικὴ Σύνοδο εν Νικαία, της οποίας την θεολογία πανθομολογουμένως καθόρισε με τη σκέψη του.

Κατά τούτο, πέρα από τους εορτασμούς που ετοιμάζει το Οικουμενικό Πατριαρχείο για την επέτειο αυτή, το πρεσβυγενές Πατριαρχείο Αλεξανδρείας [ανακήρυξε το έτος 2025 σε έτος αφιερωμένο στον Μέγα Αθανάσιο](#).

Το κλίμα της εποχής και ο Αρειανισμός

Οι καιροί μέσα στους οποίους έδρασε ο Μέγας Αθανάσιος παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον καθώς μια σειρά από κοσμογονικές αλλαγές λάμβαναν χώρα. Πρώτα απ' αυτές υπήρξε η προϊούσα εμφάνιση των Χριστιανών στο δημόσιο χώρο και την ώσμωσή τους το πολιτισμικό περιβάλλον, τις υπάρχουσες φιλοσοφικές σχολές και την πολιτική.

Σημαντικότερη παράμετρος μέσα σε αυτό το πλαίσιο ήταν η εμφάνιση της αίρεσης του Αρειανισμού, ο οποίος υποστήριζε ότι ο Υιός του Θεού ήταν γεννητός, και επομένως διαφορετικής ουσίας από τον Πατέρα. Έτσι υποβίβαζε τον Υιό σε κτίσμα, αμφισβητούσε ευθέως την θεότητα του Χριστού και συνεκδοχικά το έργο της Σωτηρίας του ανθρώπου. Πρόκειται για μια κακοδοξία, η οποία παραμένει πάντοτε επίκαιρη καθώς, και σήμερα ακόμη με την ίδια ένταση, η πίστη της Εκκλησίας σε Ενανθρώπιση του Θεού ηχεί περίεργα.

Κατά τον καιρό της Α' Οικουμενικής Συνόδου, στην οποία ο Αρειανισμός καταδικάστηκε, ο Άγιος Αθανάσιος εκτελούσε χρέη γραμματέως του Επισκόπου Αλεξανδρείας Αλεξάνδρου και ήταν τόσο σημαντική η δράση του, που κατάφερε αν επιβληθεί η παρουσία του ως συμβάλλουσα ουσιωδώς στην έκβασή της. Όπως σημειώνει ο υμνωδός: «Σὺ θεϊκῶ, ζήλω σφοδρῶς πυρπολούμενος, τῇ Συνόδῳ συναγωνιζόμενος, καὶ πρὸ τοῦ σέ, Πρόεδρον τελεῖν, ἐν τῇ Νικαέων, κυρύττεις τὸ Ὅμοούσιον· διὸ τῆς Ἐκκλησίας, ὁ Χριστὸς Ποιμενάρχην, καὶ Διδάσκαλον σὲ προχειρίζεται» (Κανόνας Αγίου Αθανασίου, Ωδή Δ').

Το ομοούσιο

Την θέση των Αρειανών που διαμορφώθηκε εκείνη την εποχή την αντιμετώπισε ο Μέγας Αθανάσιος τονίζοντας τη θέση της Εκκλησίας ότι ο Υιός είναι «εκ της ουσίας του Πατρός», δηλαδή, εξίσου Θεός και Εκείνος, και όχι γεννητός, κτίσμα ή κατώτερος από τον Πατέρα και διαφορετικό στην ουσία του από Εκείνον. Τη θέση αυτή την υιοθέτησε η Σύνοδος της Νικαίας υπό τον όρο «ομοούσιο».

Ο χαρακτήρας της Α' Οικουμενικής Συνόδου

κατά τον Μέγα Αθανάσιο

Η εκάστοτε Σύνοδος έρχεται να φωτίσει το μέρος της αλήθειας από την Παράδοση της Εκκλησίας το οποίο δεν έχει μέχρι τότε διευκρινιστεί, με αποτέλεσμα να δημιουργούνται κακοδοξίες που οδηγούν σε διαίρεση του σώματος της Εκκλησίας. Ωστόσο εδώ δεν θα αναφερθούμε στην θεολογία της Συνόδου, όσο σε κάποια περιφερειακά τρόπον τινά χαρακτηριστικά που εμφανίζονται μέσα από χωρία κειμένων του Μεγάλου Αθανασίου και μας επιτρέπουν να δημιουργήσουμε μια εικόνα για τον χαρακτήρα της Συνόδου και τη εκκλησιαστικό ήθος την υποστήριξε.

1 . Ελευθερία από το γράμμα: Το πνεύμα της Συνόδου ήταν μην γίνει μια κατά γράμμα ερμηνεία της Γραφής, αλλά να ερμηνευθεί ως προς το πνεύμα της. Όπως γράφει ο Άγιος: «ἀποκαλύπτειν χρὴ τὸν νοῦν τοῦ [βιβλικού] ρητοῦ, ὡς κεκρυμμένον τοῦτον ζητεῖν» (Κατά Αρ. Β' 44). Αυτή η στάση ευνοεί μια αναζήτηση του νοήματος του κειμένου η οποία έχει διπλό όφελος, καθώς τόσο μέσω της προσευχής και του φωτισμού του νου («τῷ δὲ πνεύματι φωτιζομένων ἡμῶν» Προς Σεραπίωνα Α' 19) προκύπτει διαλογικά - από τη σχέση Θεού και ανθρώπου - το νόημα, όσο και διότι φωτίζεται ευρύτερα και βαθύτερα η αλήθεια που συμπυκνώνει το εκάστοτε βιβλικό χωρίο («οἱ ἐπίσκοποι... ἠναγκάσθησαν ... συναγαγεῖν ἐκ τῶν Γραφῶν τὴν διάνοιαν καὶ ἄπερ πρότερον ἔλεγον, ταῦτα πάλιν λευκότερον εἰπεῖν» Περί Νικαίας 20,3).

2 . Θετική πρόταση ζωής: Η Σύνοδος έγινε πρωτίστως για να φανερωθεί η αλήθεια της Εκκλησίας και από την φανέρωση αυτή να καταδειχτεί η κακοδοξία της αρειανής αίρεσης. Έτσι δεν κράτησε μια αρνητική και αμυντική στάση, αλλά διατύπωση με θετικό τρόπο τη θέση που προέκυπτε από την παράδοση της Εκκλησίας. Η Σύνοδος «κατέκρινε διὰ τῆς ὑγιαίνουσας πίστεως» (Περί Συνόδων 6). Εάν η πίστη δεν έσφυζε από τη ζωντάνια της βιωμένης εμπειρίας θα έμενε στην κατάκριση. Έτσι ο Άγιος γράφει ότι «οὔτω νοήσαντες οἱ πατέρες, ἔγραψαν ὁμοούσιον εἶναι τὸν Υἱὸν τῷ Πατρὶ καὶ ἀνεθεμάτισαν τοὺς λέγοντας ἕξ ἐτέρας ὑποστάσεως εἶναι τὸν Υἱόν» (Περί Νικαίας 20,3). Προηγείται η θετική αποτύπωση της αλήθειας της Εκκλησίας (έγραψαν) και έπεται ως συνέπεια της θετικής στάσης η καταδίκη (ανεθεμάτισαν).

3 . Η Σύνοδος φανερώνει ένα μέρος της Αλήθειας: Ο Άγιος Αθανάσιος δεν αναφέρεται στη Σύνοδο της Νικαίας με όρους «αλάθητου» ή απολύτου «αυθεντίας», αλλά χρησιμοποιεί τον όρο «αυτάρκης». Γράφει για την Σύνοδο: «ἡ γὰρ ἐν αὐτῇ ... ὁμολογηθεῖσα πίστις αὐτάρκης ἐστὶ» (Προς τους εν Αφρική 1). Στο ερώτημα ως προς τι είναι αυτάρκης η Σύνοδος, η απάντηση είναι ως προς την εκάστοτε κακοδοξία που φανερώνεται σε ένα συγκεκριμένο χρόνο και διχάζει το

σώμα της Εκκλησίας. Είναι επομένως εύλογο ότι μια νέα Σύνοδος μπορεί να προκύψει στο μέλλον καθώς μπορεί να εμφανιστεί μια άλλη στρεβλή αντίληψη για τα θέματα της πίστewς και έτσι να χρειαστεί να διατυπωθούν πράγματα εκ νέου. Έτσι σε κάθε ιστορική στιγμή η αυτάρκειά της κρίνεται στο μέτρο που φανερώνει ένα μέρος της Αλήθειας της Εκκλησίας.

4 . Η Αλήθεια είναι αμετάβλητη, η διατύπωσή της μεταβλητή: Οι λέξεις μέσα από τις οποίες εκφράζεται η αλήθεια μπορεί να αλλάζουν, καθώς σκοπός τους είναι να φωτίσουν αποχρώσεις και πτυχές της, ενώ η ίδια η αλήθεια δεν μεταβάλλεται. Γράφει σχετικά ο Μέγας Αθανάσιος: «οὐ γὰρ αἱ λέξεις τὴν φύσιν παραιροῦνται, ἀλλὰ ἡ φύσις τὰς λέξεις εἰς ἑαυτὴν ἔλκουσα μεταβάλλει. Αἱ οὐσίαι πρῶται καὶ δεύτεραι τούτων αἱ λέξεις» (Κατά Αρ. Β' 3).

Πηγές

Στυλιανού Γ. Παπαδοπούλου, Πατρολογία Β', Αθήνα 1990

Ι. Φειδά, Εκκλησιαστική Ιστορία, Αθήνα 1992

Κωνσταντίνος Σκουτέρης, Ιστορία Δογματων, τ. Β, Αθήνα 2004.